

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного кримінального
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за жовтень 2024 року

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА У ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	4
РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	13
1. Звільнення від кримінальної відповідальності	13
2. Призначення покарання	14
3. Звільнення від покарання та його відбування	15
II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	16
4. Злочини проти основ національної безпеки України	16
5. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи	17
6. Кримінальні правопорушення проти власності	20
7. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів	22
8. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг	24
9. Кримінальні правопорушення проти правосуддя	29
10. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)	30
РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	32
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	32
1. Докази і доказування	32
2. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу	36
II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ	37
3. Загальні положення досудового розслідування	37
4. Слідчі (розшукові) дії	38
5. Негласні слідчі (розшукові) дії	40
6. Повідомлення про підозру	42
7. Закінчення досудового розслідування	42
III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	44
8. Проведення в суді апеляційної інстанції	44

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АП ВАКС	Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду
ВАКС	Вищий антикорупційний суд
ВС	Верховний Суд
ДП	Державне підприємство
ДТП	Дорожньо-транспортна пригода
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
ЗУ	Закон України
ЗСУ	Збройні сили України
КК	Кримінальний кодекс України
ККС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
НМ	неоподатковуваний мінімум доходів громадян
ОП ККС ВС	об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
ПК	Податковий кодекс України
рф	російська федерація
США	Сполучені Штати Америки

РОЗДІЛ І. СУДОВІ РІШЕННЯ ОБ'ЄДНАНОЇ ПАЛАТИ, ЯКІ МІСТЯТЬ ВИСНОВКИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМИ ПРАВА У ПОДІБНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

1.1. Закон України № 3886-ІХ, яким унесено зміни до ст. 51 КУпАП, є законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність у значенні ст. 5 КК для тих діянь, які до набрання цим Законом чинності вважалися кримінальним правопорушенням, однак після набрання ним чинності підпадають під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП.

Зміни, внесені Законом України № 3886-ІХ, мають зворотну дію в часі.

Під час з'ясування, чи перевищує вартість викраденого розмір, визначений ст. 51 КУпАП, має братися до уваги розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, установлений на час вчинення правопорушення, з урахуванням положень пункту 5 підрозділу 1 розділу ХХ та підпункту 169.1.1 пункту 169.1 ст. 169 розділу ІV Податкового кодексу України.

Питання, що виникають у кримінальних провадженнях у зв'язку з набуттям чинності Законом України № 3886-ІХ, вирішуються судами за правилами, передбаченими для випадків, коли втратив чинність закон, яким установлювалася кримінальна протиправність діяння

Обставини справи: засуджений вчинив декілька епізодів таємного викрадення чужого майна, зокрема 16.04.2021 на суму 406,58 грн, 31.05.2021 – на суму 424,33 грн, 16.06.2021 на суму 7090,33 грн та 07.11.2022 на суму 6871,67 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 185, ч. 3 ст. 185, ч. 4 ст. 185 КК.

У касаційній скарзі захисник в інтересах засудженого просив скасувати ухвалу апеляційного суду у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП ККС ВС: необхідність відступити від правозастосовної позиції в подібних правовідносинах, якою керувалася Перша судова палата ККС у постанові від 22.08.2024 у справі № 567/507/23 (провадження № 51-7110км23), відповідно до якої зміни до ст. 51 КУпАП визнані підставою до застосування приписів ст. 5 КК.

Позиція ОП ККС ВС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Закрито кримінальне провадження за ч. 2 ст. 185 КК на підставі п. 1-2 ч. 2 ст. 284 КПК, оскільки втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння. Перекваліфіковано дії засудженого за епізодом від 16.04.2021 з ч. 3 ст. 185 КК на ч. 1 ст. 162 КК.

Обґрунтування позиції ОП ККС ВС: ОП ККС ВС зазначає, що відповідь на запитання, чи мають зміни, яких зазнали статті 185, 190, 191 КК внаслідок

зміни редакції ст. 51 КУпАП, зворотну дію в часі, залежить від відповіді на запитання, чи є ЗУ № 3886-IX «законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи» у значенні ст. 5 КК.

ЗУ № 3886-IX у ст. 51 КУпАП, якою передбачена відповідальність за дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрата, підвищена верхня межа вартості майна, викрадення якого охоплюється цим положенням, до 2 НМ.

ОП ККС ВС виходить з того, що статті 185, 190, 191 КК фактично містять відсилку до ст. 51 КУпАП, яка, встановлюючи верхню межу вартості викраденого майна для кваліфікації його як дрібного викрадення, тим самим визначає нижню межу цього параметра для кримінальної відповідальності за крадіжку, шахрайство, привласнення чи розтрату чужого майна.

Таким чином, кількісна зміна розміру дрібного викрадення з 0,2 до 2 НМ безпосередньо вплинула на суть таких кримінально караних діянь, як крадіжка, шахрайство, привласнення та розтрата, адже в тексті кримінального закону цей розмір прямо не визначено і він указаний законодавцем у ст. 51 КУпАП.

Отже, із часу набуття 09.08.2024 чинності Законом № 3886-IX кримінальна відповідальність за статтями 185, 190, 191 КК може настати, лише якщо розмір викраденого перевищує 2 НМ. Унаслідок цієї зміни частина діянь, які на час їх вчинення передбачали кримінальну відповідальність, після цього охоплюється диспозицією ст. 51 КУпАП.

Як наслідок, ОП ККС ВС вважає, що для діянь, які на час їх вчинення становили кримінальне правопорушення за статтями 185, 190 або 191 КК, але в яких вартість предмета кримінального правопорушення не перевищувала 2 НМ, обговорювана зміна «скасовує кримінальну протиправність діяння» у значенні ст. 5 КК.

Водночас, визначення суми, яка дорівнює 2 НМ, здійснюється виходячи з розміру НМ, що діяв на час вчинення відповідного діяння.

Застосування цих висновків в обставинах цієї справи

На день касаційного розгляду набули чинності зміни до законодавства України, що вплинули на розмір матеріальної шкоди, за заподіяння якої настає кримінальна відповідальність за крадіжку.

Відповідно до ПК та ЗУ № 3886-IX вартість викраденого майна, з якого настає кримінальна відповідальність за ст. 185 КК, у 2021 році становила 2270 грн, а у 2022 році – 2481 грн.

У цій справі особа засуджена за ч. 3 ст. 185 КК за вчинення 16.04.2021 таємного викрадення чужого майна (крадіжку) на суму 406,58 грн, поєднаного з проникненням у приміщення.

Оскільки вартість викраденого майна на час вчинення діяння не перевищувала 2 НМ, до цього діяння має застосовуватися ст. 5 КК. Однак,

оскільки діяння вчинене з проникненням у приміщення, дії засудженого підлягають кваліфікації за ч. 1 ст. 162 КК у зв'язку з таким.

З огляду на зміст ч. 1 ст. 162 КК дії, кваліфіковані за цією нормою, на відміну від кваліфікованих за ч. 3 ст. 185 КК, є кримінальним проступком, а тому їх перекваліфікація покращує становище засудженого.

Вирішуючи питання щодо наявності підстав для кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 162 КК, ОП ККС ВС виходить із фактичних обставин, установлених судами попередніх інстанцій, не вдаючись до оцінки/переоцінки доказів. Суди попередніх інстанцій установили, що засуджений усвідомлював, що приміщення, до якого він протиправно проник, перебуває у володінні іншої особи.

Висновок про застосування відповідних частин статей 185, 190, 191 КК з урахуванням положень ЗУ № 3886-ІХ:

Закон № 3886-ІХ, яким унесені зміни до ст. 51 КУпАП, є законом про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність у значенні ст. 5 КК для тих діянь, які до набрання цим Законом чинності вважалися кримінальним правопорушенням, однак після набрання ним чинності підпадають під ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 51 КУпАП.

Зміни, внесені ЗУ № 3886-ІХ, мають зворотну дію в часі.

У ході з'ясування, чи перевищує вартість викраденого, розмір визначений ст. 51 КУпАП, має братися до уваги розмір НМ, установлений на час вчинення правопорушення, з урахуванням положень п. 5 підрозд. 1 розд. ХХ та пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розд. ІV ПК.

Питання, що виникають у кримінальних провадженнях у зв'язку з набуттям чинності ЗУ № 3886-ІХ, вирішуються судами за правилами, передбаченими для випадків, коли втратив чинність закон, яким установлювалася кримінальна протиправність діяння.

Постанова ОП ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 278/1566/21 (провадження № 51-2555кмо24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302589>

1.2. У кримінальних провадженнях, внесених у ЄРДР до 16.03.2018, а також у тих провадженнях, що були об'єднані або виділені з інших, у яких початок строку досудового розслідування мав місце до вказаної дати, продовження строків досудового розслідування належить до компетенції прокурора відповідного рівня.

Якщо строк досудового розслідування в таких провадженнях було продовжено слідчим суддею, то таке продовження відповідає гарантіям, визначеним кримінальним процесуальним законом, оскільки судовий контроль на етапі досудового розслідування є підвищеною гарантією контролю за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, кримінальне провадження

за обвинуваченням однієї особи за ч. 3 ст. 368 КК та іншої особи за ч. 5 ст. 27 КК, ч. 3 ст. 368 КК, закрити на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що продовження строку досудового розслідування у кримінальному провадженні заступником Генерального прокурора відповідало умовам, які були визначені розділом 4 Прикінцевих положень та розділом 6 Прикінцевих положень ЗУ від 03.10.2017 «Про внесення змін до ГПК, ЦПК, КУпАП та інших законодавчих актів» № 2147-VIII, оскільки такі рішення приймалися у справі, у якій відомості про кримінальне правопорушення були внесені у ЄРДР до введення в дію таких змін, входило до його повноважень, тобто було здійснено уповноваженим суб'єктом, та було продовжено в межах строків, визначених КПК.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП ККС ВС: необхідність відступу від рішення ОП ККС ВС у постанові від 31.10.2022 у справі № 753/12578/19 (провадження № 51-206кмо22), відповідно до якого продовження строків досудового розслідування здійснюється слідчим суддею в межах повноважень, визначених положеннями ЗУ № 2147-VIII і ЗУ № 2617-VIII, у кримінальних провадженнях, внесених до ЄРДР з 15.03.2018 і які були об'єднані з кримінальним провадженням, розпочатим до цієї дати.

Позиція ОП ККС ВС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ОП ККС ВС: ОП ККС ВС вказала, що у цьому кримінальному провадженні, хід досудового розслідування відображають такі процесуальні рішення:

- 30.09.2017 до ЄРДР за № 42017000000003113 внесено відомості за фактом прийняття пропозиції службовими особами Міністерства юстиції України неправомірної вигоди в особливо великому розмірі за вчинення в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, дій із використанням наданого службового становища;

- 29.05.2018 до ЄРДР за № 42018000000001308 внесено відомості за заявою особи (від 23.05.2018) про кримінальне правопорушення за фактом вимагання службовими особами Міністерства юстиції України, за попередньою змовою, неправомірної вигоди;

- 29.05.2018 матеріали досудових розслідувань № 42017000000003113 та 42018000000001308 об'єднано в одне кримінальне провадження. Об'єднаному кримінальному провадженню присвоєно номер 42017000000003113.

У цьому кримінальному провадженні 05.07.2018 одній особі повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, а іншій – за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 368 КК.

У кримінальному провадженні № 42017000000003113 строк досудового розслідування продовжувався заступником Генерального прокурора до 6 місяців (30.08.2018), до 8 місяців (22.12.2018) та до 10 місяців (21.02.2019), загалом до 04.05.2019.

12.03.2019 з матеріалів кримінального провадження № 42017000000003113 виділено в окреме провадження матеріали досудового розслідування стосовно підозрюваних за ч. 3 ст. 368 КК та за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 368 КК. Виділеному кримінальному провадженню присвоєно номер 4201900000000525; 09.11.2020 з матеріалів кримінального провадження № 4201900000000525 виділено в окреме провадження матеріали досудового розслідування щодо підозрюваних за ч. 3 ст. 368 КК та за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 368 КК. Виділеному кримінальному провадженню присвоєно номер 4202000000002146.

Кримінальний процесуальний закон наділяв прокурора повноваженнями щодо об'єднання або виділення кримінальних проваджень залежно від потреб досудового розслідування, тому суд не аналізує доцільності й необхідності таких дій, а вдається до визначення дати початку досудового розслідування, з урахуванням кількарязового об'єднання або виділення матеріалів у цьому кримінальному провадженні.

Так, у результаті об'єднання матеріалів проваджень № 42017000000003113 і № 42018000000001308 раніше розпочалося провадження № 42017000000003113 (дата внесення до ЄРДР 30.09.2017).

Після виділення з провадження № 42017000000003113 нового провадження, якому було присвоєно № 4201900000000525, датою початку строку досудового розслідування став день, коли було розпочато розслідування, з якого виділено окремі матеріали, тобто 30.09.2017.

Аналогічно після виділення з провадження № 4201900000000525 матеріалів в № 4202000000002146 таким днем початку строку досудового розслідування залишилося 30.09.2017.

Суд вже виснував, що прокурор має повноваження на продовження строку досудового розслідування в об'єднаних або виділених кримінальних провадженнях, у яких початок строку досудового розслідування має місце до 16.03.2018.

У цьому провадженні продовження строків досудового розслідування здійснив суб'єкт який мав відповідні повноваження, – заступник Генерального прокурора.

Таким чином, урахуваючи наведені вище обставини, позицію щодо повноважень на продовження строків досудового розслідування, висловлену в цій постанові, висновки районного суду, з якими погодився апеляційний суд, про те, що продовження строків досудового розслідування у кримінальному провадженні № 42017000000003113 після повідомлення особам про підозру до 6, 8 та 10 місяців здійснено в позапроцесуальний спосіб, неналежним суб'єктом, який діяв поза межами процесуальних повноважень, є неправильними.

Висновок:

У кримінальних провадженнях, внесених у ЄРДР до 16.03.2018, а також у тих провадженнях, що були об'єднані або виділені з інших, у яких початок

строку досудового розслідування мав місце до вказаної дати, продовження строків досудового розслідування належить до компетенції прокурора відповідного рівня.

Якщо строк досудового розслідування в таких провадженнях було продовжено слідчим суддею, то таке продовження відповідає гарантіям, визначеним кримінальним процесуальним законом, оскільки судовий контроль на етапі досудового розслідування є підвищеною гарантією контролю за дотриманням прав і свобод учасників кримінального провадження.

Постанова ОП ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 755/6898/21 (провадження № 51-4645км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302600>

Окремі думки – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302640>,
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302645>

1.3. Слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках, зокрема з метою врятування матеріальних об'єктів (майна), що потенційно можуть мати значення як речові докази у кримінальному провадженні, від прогнозованого знищення, втрати.

У контексті ч. 3 ст. 233 КПК про невідкладність такого випадку свідчать відомості про реальну загрозу знищення, втрати майна. У клопотанні про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК, наданих на його обґрунтування матеріалах, в ухвалі слідчого судді, постановленій *ex post factum*, має бути вказано, які саме обставини на момент проникнення свідчили, що зволікання може спричинити знищення речових доказів, що відомості про загрозу їх знищення, втрати давали підстави сприймати її як реальну.

В аспекті реалізації правил, визначених у ч. 3 ст. 233 КПК, недотримання вказаних вище приписів закону, невиконання вимоги про невідкладне звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку за відсутності об'єктивних перешкод звернутися з відповідним клопотанням якнайшвидше після закінчення проведення слідчої розшукової дії є підставою для відмови слідчим суддею в легалізації обшуку *ex post factum*

Обставини справи: працівниками поліції в ході особистого обшуку у засудженого виявлено вісім згортоків особливо небезпечних психотропних речовин, обіг яких заборонено. Після цього на підставі постанови слідчого без попереднього дозволу слідчого судді було проведено обшук за місцем проживання засудженого, під час якого вилучено особливо небезпечні наркотичні засоби та психотропні речовини. У зв'язку з тим, що обшук проводився у нічний час, слідчий на наступний день у робочі години суду звернувся до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя постановив ухвалу про надання дозволу на проведення обшуку *ex post factum*, обґрунтовуючи це тим, що існувала реальна загроза втрати доказів у кримінальному провадженні, а отже вважав, що мав місце невідкладний випадок.

Суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, визнав недопустимим доказом зазначений протокол обшуку та на підставі доктрини «плодів отруйного дерева» – усі похідні докази.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 3 ст. 307 КК.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що висновки апеляційного суду щодо законності рішення суду першої інстанції про визнання недопустимими доказами протоколу обшуку та всіх похідних від нього доказів є необґрунтованими. Зазначає, що слідчий суддя надав дозвіл на проведення цього обшуку, проведеного як невідкладного, та обґрунтовано виходив із того, що наявні достатні підстави для цього рішення. Отже, обшук за місцем проживання засудженого проведений із дотриманням вимог КПК. Підстави до проведення невідкладного обшуку за місцем проживання засудженого виникли після його затримання. Разом із тим місцевий суд завершив свою роботу о 18:00, тобто ще до затримання особи та до виникнення підстав до проведення обшуку, який було здійснено 29.10.2021 з 01:30 до 02:46. клопотання про проведення обшуку було подано, як тільки суд розпочав роботу в цей день. Фактичною причиною визнання доказів недопустимими став сам факт проведення обшуку до, а не після отримання дозволу слідчого судді.

Підстави розгляду кримінального провадження ОП ККС ВС: необхідність відступити від висновків щодо застосування приписів ч. 3 ст. 233 КПК, викладених у постанові Першої судової палати ККС від 08.04.2021 у справі № 573/2028/19 (провадження № 51-1535км20) та у постанові Третньої судової палати ККС від 01.11.2023 у справа № 462/3127/22 (провадження № 51-4879км23), оскільки існує неоднакове застосування норм права, передбачених ч. 2 ст. 234, ст. 233 КПК, коли йдеться про те, чи підпадає під винятки, визначені ч. 3 ст. 233 КПК (врятування майна), необхідність віднайти і вилучити об'єкти, які можуть бути речовими доказами.

Позиція ОП ККС ВС: скасовано ухвалу апеляційного суду і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ОП ККС ВС:

Щодо поняття «майно» в розумінні ч. 3 ст. 233 КПК

Виходячи з положень КПК, термін «майно» вживається в розумінні, яке є ширшим за обсягом порівняно з відповідним цивільно-правовим поняттям, і включає в себе матеріальні об'єкти, що мають або можуть мати ознаки речових доказів.

Системний аналіз положень КПК свідчить, що поняття майно, з одного боку, та речові докази, з іншого, можуть розглядатися як ціле і частина відповідно. Такі заходи забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна та арешт майна, виходячи навіть з їх назви, взагалі застосовуються до різних категорій майна, але серед іншого - безпосередньо до речових доказів.

Взаємопоєднане тлумачення приписів кримінального процесуального закону недвозначно свідчить, що в розумінні ч. 3 ст. 233 КПК поняття «майно» охоплює своїм змістом речі, документи, гроші, інші цінності та матеріальні об'єкти, серед яких, предмети, знаряддя, засоби вчинення кримінального правопорушення, які мають або можуть мати ознаки речових доказів.

Щодо поняття «врятування» в аспекті застосування ч. 3 ст. 233 КПК

В аспекті виконання завдань кримінального провадження термін «врятування» означає усувати загрозу смерті, знищення; захищати існування; оберігати, укривати від шкідливого, небажаного, небезпечного впливу життя людей та майна. Телеологічне тлумачення безсумнівно вказує на такі підстави невідкладного обшуку, як реальна загроза того, що предмет, який розшукується та підлягає вилученню, може бути знищено через зволікання з його відшукуванням, відповідно – метою такого відшукування є запобігання знищенню об'єктів, що можуть мати значення речових доказів.

Приписи ч. 3 ст. 233 КПК передбачають можливість проникнення до житла (іншого володіння) в процесі здійснення кримінальної процесуальної діяльності для розслідування кримінальних правопорушень. Відповідно, під час проникнення можуть проводитися необхідні процесуальні дії, спрямовані на рятування майна, серед іншого, об'єктів матеріального світу, які мають або можуть мати ознаки речових доказів під час проведення обшуку. У ситуації, коли слідчому чи прокурору стає відомо про можливе знищення майна, яке може бути речовим доказом у кримінальному провадженні, застосовуються положення ч. 3 ст. 233 КПК щодо його врятування, які є підставою для невідкладного проникнення до житла (іншого володіння).

Щодо невідкладності випадку в розумінні ч. 3 ст. 233 КПК

Викриття кримінального правопорушення створює очевидну і реальну загрозу (високу ймовірність) швидкого знищення речових доказів третіми особами (співучасниками, родичами або друзями підозрюваного тощо), зацікавленими в унеможливленні ефективного розслідування. Водночас дотримання порядку попереднього отримання дозволу слідчого судді на проведення обшуку (який включає складання та подання до суду вмотивованого клопотання, його розподіл автоматизованою системою, прийняття до провадження слідчим суддею, проведення судового засідання та складання за його результатами ухвали) зумовлює відповідні можливості для знищення доказів особами, яким відомо про факт затримання правопорушника, у проміжок часу, витраченого на виконання передбачених у законі ординарних процедур. Зазначена обставина з високою вірогідністю може позбавити сторону обвинувачення можливості належно реалізувати передбачені ст. 93 КПК повноваження щодо збирання доказів задля виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК).

Вимога про наведення мотивів для проведення обшуку саме невідкладно, безпосередньо пов'язана з ефективністю наступного судового контролю. Якщо слідчим суддею в порядку судового контролю або судом під час перевірки

допустимості доказів не буде встановлено (підтверджено) наявності підстав для невідкладного проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді, результати відповідного обшуку (без попереднього дозволу суду) слід вважати такими, що отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Вмотивування ухвали про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК наявністю підстав, які не передбачені вказаною нормою та не підтверджуються матеріалами справи, не може вважатися обґрунтованим у розумінні п. 1 ст. 6 та п. 2 ст. 8 Конвенції.

Щодо невідкладного судового контролю *post factum*

Довільне виконання правила про невідкладний ретроспективний судовий контроль, тобто з пропуском строку, що був об'єктивно для цього потрібен, не відповідає критерію «невідкладності», якщо наявні в матеріалах кримінального провадження обставини не свідчать про об'єктивні й нездоланні перешкоди звернутися з відповідним клопотанням якнайшвидше, та є порушенням приписів ч. 3 ст. 233 КПК

Висновок щодо застосування норми, передбаченої ч. 3 ст. 233 КПК

Слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи в невідкладних випадках, зокрема з метою врятування матеріальних об'єктів (майна), що потенційно можуть мати значення речових доказів у кримінальному провадженні, від прогнозованого знищення, втрати.

У контексті ч. 3 ст. 233 КПК про невідкладність такого випадку свідчать дані про реальну загрозу знищення, втрати майна. У клопотанні про надання дозволу на обшук у порядку ч. 3 ст. 233 КПК, наданих на його обґрунтування матеріалах, в ухвалі слідчого судді, постановленій *ex post factum*, має бути вказано, які саме обставини на момент проникнення свідчили, що зволікання може спричинити знищення речових доказів, що відомості про загрозу їх знищення, втрати давали підстави сприймати її як реальну.

В аспекті реалізації правил ч. 3 ст. 233 КПК недотримання вказаних вище приписів закону, невиконання вимоги про невідкладне звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку, за відсутності об'єктивних перешкод звернутися з відповідним клопотанням якнайшвидше після закінчення проведення слідчої розшукової дії, є підставою до відмови слідчим суддею в легалізації обшуку *ex post factum*.

Постанова ОП ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 466/525/22 (провадження № 51-7310кмо23)
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272945>

РОЗДІЛ II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

1. Звільнення від кримінальної відповідальності

1.1. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)

1.1.1. Закриття кримінального провадження за ст. 49 КК є nereабілітуючою підставою, оскільки може бути застосоване лише щодо тієї особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Суд не може скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав у кримінальному провадженні, у якому був ухвалений виправдувальний вирок, тобто встановлені обставини, які реабілітують особу

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд залишив без задоволення заяву заступника Генерального прокурора про перегляд вироку за нововиявленими обставинами.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд, здійснивши розгляд провадження по суті, допустив істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, оскільки повинен був закрити кримінальне провадження з урахуванням того, що на момент розгляду апеляційної скарги прокурора минули строки давності, визначені у ч. 1 ст. 49 КК, у тому числі і за найтяжчим злочином, інкримінованим особі (ч. 2 ст. 372 КК), і перегляд виправдувального вироку в силу положень ч. 2 ст. 461 КПК в даному випадку не допускається.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатує, що ст. 284 КПК передбачено вичерпний перелік підстав для закриття кримінального провадження. Усі підстави закриття кримінального провадження поділяються на реабілітуючі та nereабілітуючі. Реабілітуючими є ті підстави, що пов'язані з констатацією факту того, що підозрюваний/обвинувачений не вчиняв кримінального правопорушення. На противагу цьому nereабілітуючими є ті, що вирішують питання про вчинення особою кримінального правопорушення.

Однією з таких підстав для закриття кримінального провадження є звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, яка регламентована ст. 49 КК.

Закриття кримінального провадження за ст. 49 КК є nereабілітуючою підставою, оскільки може бути застосована лише щодо тієї особи, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Разом з тим, стосовно особи ухвалений виправдувальний вирок, який залишений без зміни судами апеляційної та касаційної інстанцій. Тобто були встановлені реабілітуючі обставини.

Відповідно, за будь-яких обставин суд не може скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав у кримінальному провадженні, у якому був ухвалений виправдувальний вирок, тобто встановлені обставини, які реабілітують особу.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 08.10.2024 у справі № 711/4218/15-к (провадження № 51-6349км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272927>

2. Призначення покарання

2.1. Обставини, які обтяжують покарання (ст. 67 КК)

2.1.1. Оскільки кримінальне правопорушення, передбачене ст. 286¹ КК, характеризується необережною формою вини, то травмування особи малолітнього віку в результаті ДТП не охоплюється і не може охоплюватись умислом засудженого, що свідчить про відсутність обтяжуючої покарання обставини – вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини

Обставини справи: обвинувачений, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, керував транспортним засобом, і частково виїхав на узбіччя проїжджої частини автодороги (за ходом свого руху), де допустив наїзд на малолітнього пішохода, який внаслідок ДТП отримав тяжкі тілесні ушкодження.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 286¹ КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 5 років.

Апеляційний суд змінив цей вирок, призначивши особі покарання із застосуванням ст. 69 КК у виді позбавлення волі на строк 2 роки з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк 5 років.

У касаційній скарзі засуджений стверджує про безпідставність врахування такої обставини, що обтяжує покарання, як вчинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Виключено з мотивувальних частин судових рішень посилання на вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини як обставину, яка обтяжує покарання, передбачену п. 6 ч. 1 ст. 67 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що КК відносить ст. 286¹ до категорії злочинів, вчинених з необережності.

Тобто засуджений не мав і не міг мати умислу завдання шкоди малолітній особі, оскільки вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 286¹ КК, яке характеризується такою обов'язковою юридичною ознакою, як необережна форма вини. Отже, травмування особи малолітнього віку в результаті ДТП не охоплювалось і не могло охоплюватись умислом засудженого, а тому правові підстави для врахування передбаченої п. 6 ч. 1 ст. 67 КК обставини, яка обтяжує покарання, відсутні.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 25.09.2024 у справі № 513/1028/23 (провадження № 51-1892км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122000084>

3. Звільнення від покарання та його відбування

3.1. Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)

3.1.1. Якщо у процесі реалізації двома особами злочинного умислу на таємне викрадення чужого майна, за попередньою змовою групою осіб, в умовах воєнного стану, в однієї з осіб виник самостійний умисел на вчинення більш тяжкого злочину, то факт необізнаності співучасника про скоєне, визнання своєї вини, відчуття провини за скоєне та добровільного відшкодування завданого збитку, думки потерпілого, який наполягав на звільненні особи від відбування призначеного покарання з випробуванням, є противагою суспільній небезпечності вчиненого ним кримінального правопорушення і свідчить про можливість звільнення особи від відбування призначеного покарання з випробуванням

Обставини справи: у двох обвинувачених виник злочинний умисел на таємне викрадення чужого майна, за попередньою змовою групою осіб, в умовах воєнного стану. Однак в процесі реалізації, у одного з обвинувачених виник самостійний умисел на вчинення нападу з метою заволодіння чужим майном, поєднаного з насильством, небезпечним для життя та здоров'я потерпілого, в умовах воєнного стану, про що він не повідомляв співучасника.

Після вчиненого, обвинувачений про деталі злочину співучаснику не повідомляв, а лише зазначив, що таємно викрав у потерпілого 270 000 грн, з яких 110 000 грн передав останньому.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 185 КК. Цим же вироком іншу особу визнав винуватою та засудив за ч. 4 ст. 187 КК, ч. 1 ст. 263 КК.

У касаційних скаргах захисник та потерпілий вказали, що призначене засудженому покарання за ч. 4 ст. 185 КК не відповідає його особі та за своїм розміром є явно несправедливим. Вказують на необхідність застосування до засудженого положень ст. 75 КК і звільнення його від відбування призначеного покарання з випробуванням.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. На підставі ст. 75 КК особу, засуджену за ч. 4 ст. 185 КК, звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням.

Обґрунтування позиції ККС: ККС дійшов висновку, що з огляду на право судової дискреції, з урахуванням, зокрема, позиції самого засудженого, який свою вину визнавав та шкодував про скоєне, думки потерпілого, який наполягав на звільненні особи від відбування призначеного покарання з випробуванням, добровільне відшкодування засудженим завданого збитку, у тому числі відшкодування витрат на лікування потерпілого, що не охоплювалося обсягом

пред'явленого саме засудженому обвинувачення, ступеня суспільної небезпеки особи, який не є критичним та беззаперечно не свідчить про неможливість виправлення засудженого без реального відбування покарання, застосування до засудженого інституту звільнення від відбування призначеного покарання з випробуванням, в цьому випадку, відповідатиме принципам законності і справедливості, а також буде необхідним і достатнім для виправлення засудженого та попередження вчинення ним нових злочинів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 26.09.2024 у справі № 754/5257/23 (провадження № 51-6498км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122040574>

Окрема думка <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122033376>

II. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

4. Злочини проти основ національної безпеки України

4.1. Державна зрада (ст. 111 КК)

4.1.1. Дії особи, яка через добровільну співпрацю з представником приватної військової компанії «вагнер» рф, виконуючи особисті домовленості з ним, відстежувала місця дислокації, вид, кількість і переміщення підрозділів військовослужбовців та військової техніки ЗСУ, фотографувала зображення з місцем розташування стратегічно важливих військових об'єктів та передавала зібрані відомості представнику рф, утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК

Обставини справи: обвинувачений, який мав службове військове звання полковник, свідомо обходячи обмеження доступу до російської соціальної мережі «ВКонтакте», використовуючи власну вебсторінку (акаунт) цієї соціальної Інтернет мережі, на виконання вказівок представника приватної військової компанії «вагнер» рф, відстежував місця дислокації, вид, кількість і переміщення підрозділів військовослужбовців та військової техніки ЗСУ, фотографував зображення з місцем розташування стратегічно важливих військових об'єктів та за допомогою мобільного додатку «Telegram» передавав зібрані відомості представнику рф.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 111 КК.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що відзняті та відправлені повідомлення з фотозображенням карти знаходження, інформація про знаходження військових частин, бригад, командирів військових підрозділів не є секретною інформацією, є у вільному доступі в Google, Facebook, а тому відсутні докази, які підтверджують його вину у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 111 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що згідно з довідкою начальника режимно-секретного відділу, інформація про місце дислокації з прив'язкою до місцевості, а також щодо інженерних засобів оборони та захисту, системи відеоспостереження, віднесена до інформації з обмеженим доступом «Для службового користування».

Також згідно з довідкою помічника командувача-начальника відділу охорони державної таємниці та захисту інформації військової частини, інформація щодо місця дислокації штабу, детальний опис розташування з прив'язкою до місцевості, приміщень КПП, автопарку та місць проживання особового складу, інженерних засобів захисту військової частини; переміщення особового складу, військової техніки, а також місця їх розташування з прив'язкою до карти на місцевості, становить службову інформацію з обмеженим доступом «Для службового користування».

Враховуючи зазначене, а також те, що ці відомості можуть призвести до негативних наслідків та завдати суттєвої шкоди національній безпеці України у сфері оборони держави, суди дійшли обґрунтованого висновку про кваліфікацію дій особи за ч. 2 ст. 111 КК.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 295/9646/23 (провадження № 51-809км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220977>

5. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи

5.1. Умисне вбивство (ст. 115 КК)

5.1.1. Направлення засудженим зброї, приведеної в бойову готовність, у бік потерпілого та натискання на спусковий гачок дозволяє зробити висновок про наявність умислу на заподіяння смерті останньому, спонукальною причиною якого послугували неприязні відносини, тому кримінально-правова кваліфікація такої сукупності дій за ч. 1 ст. 115 КК є правильною

Обставини справи: військовослужбовець, знаходячись біля бліндажа взводно-опорного пункту зняв з запобіжника автоматичну зброю АКС-74, дослав патрон у патронник, направив зброю в потерпілого військовослужбовця та здійснив один постріл в останнього, в результаті чого настала його смерть.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 115 КК, ч. 1 ст. 263 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що дії обвинуваченого були спонтанною відповіддю на неправомірну поведінку потерпілого, однак вбивати його він не хотів, а постріл здійснив без прицілювання з метою залякування. Зазначене свідчить про відсутність у обвинуваченого умислу на позбавлення життя особи, а тому вважає, що судові рішення слід змінити, а саме перекваліфікувати дії обвинуваченого на ч. 1 ст. 119 КК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС визнав доводи сторони захисту про необережний характер заподіяння смерті потерпілому необґрунтованими та погодився із висновками апеляційного суду. Наголосив на тому, що умисне вбивство з об'єктивної сторони характеризується діянням у вигляді посягання на життя іншої людини, наслідком у виді смерті людини та причинним зв'язком між вказаними діянням та наслідком, а з суб'єктивної сторони умисною формою вини (прямим або непрямым умислом), коли винний усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті іншої людини і бажає або свідомо припускає її настання.

У випадках, коли особа, яка позбавила потерпілого життя чи заподіяла йому тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своїх дій чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення (злочинна самовпевненість), або ж не передбачала можливості настання таких наслідків, хоча повинна була й могла їх передбачити (злочинна недбалість), її дії слід розглядати як убивство через необережність чи заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження і кваліфікувати відповідно за ст. 119 КК чи ст. 128 КК.

Водночас встановлені фактичні обставини справи свідчать про усвідомленість та цілеспрямованість дій обвинуваченого, і разом з іншими встановленими обставинами, спростовують твердження сторони захисту про необережний характер заподіяння смерті потерпілому, а тому твердження захисника про відсутність у засудженого умислу на вбивство потерпілого та необхідність перекваліфікації його дій на ст. 119 КК, суд визнав безпідставними і такими, що не ґрунтуються на матеріалах справи.

ККС вважає, що направлення засудженим зброї, приведеної у бойову готовність, у бік потерпілого та натискання на спусковий гачок, дозволяє зробити висновок про наявність умислу на заподіяння смерті останньому, спонукальною причиною якого послугували неприязні відносини, тому кримінально-правова кваліфікація такої сукупності дій за ч. 1 ст. 115 КК є правильною.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 08.10.2024 у справі № 172/256/22 (провадження № 51-51км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220917>

5.2. Залишення в небезпеці (ст. 135 КК)

5.2.1. Навіть у випадках, коли через несумісну з життям травму будь-яка допомога не була здатна відвернути смерть людини, особа, яка поставила потерпілого в небезпеку та залишила його в небезпеці, несе відповідальність, передбачену ст. 135 КК. Для кваліфікації дій винного за цією нормою кримінального закону не має значення те, що хтось інший надав чи намагався надати допомогу залишеному в небезпеці

Обставини справи: обвинувачений, керуючи транспортним засобом, не маючи технічної можливості уникнути наїзду на пішохода шляхом застосування екстреного гальмування, здійснив наїзд на останнього. Після наїзду обвинувачений зупинив автомобіль, підійшов до потерпілого, переконався в його безпорадному стані внаслідок завданих йому тілесних ушкоджень та усвідомлюючи, що потерпілий позбавлений можливості самостійно вжити заходів для самозбереження, відтяг потерпілого на узбіччя автодороги та з місця події поїхав. В результаті ДТП потерпілий отримав тяжкі тілесні ушкодження, від яких помер.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 135 КК. На підставі ст. 49, ст. 74 КК звільнив особу від покарання у зв'язку із закінченням строку давності.

Апеляційний суд змінив цей вирок в частині вирішення цивільного позову, а в решті – залишив без зміни.

ККС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд скасував вирок суду першої інстанції, а кримінальне провадження закрит на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК за відсутністю в діях останнього складу кримінального правопорушення.

У касаційних скаргах прокурор та потерпілий стверджують, що для кваліфікації дій особи за ст. 135 КК немає значення чи відвернула б надана винною особою допомога завдання шкоди життю чи здоров'ю особи.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС дійшов висновку, що за встановлених судом першої інстанції фактичних обставин, є повністю доведеним той факт, що обвинувачений після вчинення ДТП, не надавши будь-якої допомоги потерпілому, який унаслідок отриманих тілесних ушкоджень її потребував, не викликавши швидку, не впевнившись у тому, чи прибула швидка, чи було надано потерпілому медичну допомогу, самовільно покинув місце пригоди, при цьому неодноразово повертавшись, залишив потерпілого у небезпечному для життя стані.

За змістом ст. 135 КК поставлення в небезпеку виступає як основа для виникнення спеціального обов'язку надати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

Об'єктивна сторона залишення в небезпеці характеризується двома видами злочинної бездіяльності: 1) бездіяльність-невтручання, що полягає у невиконанні особою обов'язку щодо надання необхідної допомоги потерпілому, який перебуває у небезпечному для життя стані й позбавлений можливості вжити заходів для самозбереження, коли небезпека виникла незалежно від суб'єкта цього злочину; 2) змішана бездіяльність – бездіяльність щодо надання допомоги потерпілому особою, яка сама поставила його в небезпечний для життя стан.

Навіть у випадках, коли через несумісну з життям травму будь-яка допомога не була здатна відвернути смерть людини, особа, яка залишила потерпілого в небезпеці, несе відповідальність за ст. 135 КК. Для кваліфікації дій винного за цією нормою кримінального закону не має значення те, що хтось інший надав чи намагався надати допомогу залишеному в небезпеці.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 24.10.2024 у справі № 708/638/19 (провадження № 51-5267км19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122638246>

6. Кримінальні правопорушення проти власності

6.1. Грабіж (ст. 186 КК)

6.1.1. Враховуючи, що для кваліфікації дій особи за ст. 186 КК розмір викраденого майна значення не має, то зміни до ст. 51 КУпАП, які набули чинності в частині визначення розміру вартості викраденого майна, не виключають злочинність вказаного діяння

Обставини справи: обвинувачений зайшов до приміщення магазину, впевнившись, що за його діями ніхто не спостерігає, поклав до свого рюкзака товар на загальну суму 416,78 грн, та не розрахувавшись за нього, не відреагувавши на прохання охоронця зупинитися й показати вміст рюкзака, діючи вже відкрито, поспіхом вийшов з приміщення магазину, тобто виконав всі дії, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця, проте з причин, які не залежали від його волі, не довів свій злочинний умисел до кінця, оскільки був затриманий з викраденим майном.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 15 КК – ч. 4 ст. 186 КК. На підставі ст. 75 КК звільнив особу від відбування призначеного покарання з випробуванням.

До початку касаційного розгляду захисник подав клопотання, у якому просив закрити кримінальне провадження щодо засудженого у зв'язку з тим, що на момент касаційного розгляду набули чинності зміни до ст. 51 КУпАП в частині визначення розміру вартості викраденого майна, за яке передбачено адміністративну відповідальність. Вважав, що закон, яким внесено вказані зміни, скасовує кримінальну протиправність вчиненого ним діяння, оскільки було заподіяно шкоду у розмірі 416,78 грн, що є меншим, ніж розмір шкоди, після заподіяння якої настає кримінальна відповідальність.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що наведені захисником положення законодавства (ст. 58 Конституції України, ч. 1 ст. 5 КК) в цьому випадку застосуванню не підлягають, а стосуються виключно тих випадків, коли викрадення чужого майна відбулося тими способами і у тому розмірі, як це передбачено ст. 51 КУпАП.

Отже, правопорушення є адміністративним лише у тому разі, якщо особа вчинила крадіжку, шахрайство, привласнення або розтрату на загальну суму, яка не перевищує 2 НМ.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, особу засуджено за злочин, передбачений ч. 2 ст. 15 КК – ч. 4 ст. 186 КК, а саме закінчений замах на відкрите викрадення чужого майна (грабіж), вчинене в умовах воєнного стану, і для кваліфікації дій за вказаною статтею розмір викраденого майна значення не має.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 26.09.2024 у справі № 752/4667/22 (провадження № 51-1967км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122153661>

6.2. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК)

6.2.1. Для вирішення питання про наявність чи відсутність у діях особи складу злочину, передбаченого ст. 191 КК, суду необхідно з'ясувати, чи ввірялися цій особі будь-які кошти, які потім були нею привласнені

Обставини справи: обвинувачений, як ФОП у сфері здійснення господарської діяльності з виконання ремонтно-будівельних робіт, уклав договір підряду з відділом освіти райдержадміністрації на виконання ремонтних робіт приміщення шкільного закладу вартістю 778 742 грн. Після цього, діючи умисно, бажаючи заволодіти бюджетними коштами, виконавши частину робіт, визначених договором, складав і підписував довідки форми КБ-3 та акти приймання виконаних будівельних робіт за відповідний місяць, у яких, серед іншого, зазначав недостовірні дані щодо виконаних робіт і використаних матеріалів за вказаний період. Далі на підставі наведених документів райдержадміністрація перерахувала на рахунок обвинуваченого грошові кошти за виконані роботи. Таким чином було привласнено бюджетні кошти в сумі 151 302,48 грн.

Надалі аналогічним шляхом обвинуваченим декілька разів було привласнено бюджетні кошти за кожне окреме виконання ремонтних робіт в навчальних закладах у сумах 3808,8 грн, 1981,80 грн, 15 312,26 грн та 24 226,83 грн.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1, ч. 3 ст. 191 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок. Цією ж ухвалою суд закрив апеляційне провадження за апеляційною скаргою прокурора у зв'язку з відмовою останнього від поданої апеляційної скарги.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що суд першої інстанції, кваліфікуючи дії особи як привласнення чужого майна, ввіреного особі, не зазначив, якій саме особі було ввірено майно, на якій підставі, для якої мети та відповідно до якого документа чи нормативного акта і яке саме майно було ввірено обвинуваченому.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатував, що для вирішення питання про наявність чи відсутність у діях особи складу злочину, передбаченого ст. 191 КК, суду необхідно з використанням наданих законом процесуальних можливостей та урахуванням положень статей 91, 94 КПК ретельно перевірити правильність юридичної оцінки її дій та з огляду на зібрані у кримінальному провадженні докази з'ясувати, чи ввірялися цій особі будь-які кошти, які потім були нею привласнені.

Проте місцевий суд, визнаючи особу винуватою у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частинами 1, 3 ст. 191 КК, а саме привласнення чужого майна, яке було ввірене особі, та привласнення чужого майна, яке було ввірене особі, скоєного повторно, не врахував практики ВС, а також належним чином не обґрунтував своїх висновків та не навів мотивів у частині того, якими саме доказами підтверджується факт ввірення особі грошових коштів, які, відповідно до пред'явленого обвинувачення, були нею привласнені.

Суд апеляційної інстанції, переглядаючи матеріали кримінального провадження, вищенаведені порушення місцевого суду не усунув, а також не надав належної оцінки доводам апеляційної скарги захисника в частині відсутності в діях особи складу інкримінованих йому кримінальних правопорушень.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.10.2024 у справі № 132/3441/20 (провадження № 51-7706км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122638234>

Окрема думка <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122638235>

7. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів

7.1. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів (ст. 358 КК)

7.1.1. Використання завідомо підробленого документа може бути вчинене шляхом його пред'явлення або подання. При пред'явленні документа суб'єкт, видаючи підробку за справжній документ, знайомить з його змістом інших осіб. У цьому випадку такий документ залишається у володінні винного. Подання завідомо підробленого документа передбачає, що певне коло осіб ознайомлюється з його змістом, але цей документ не залишається у винного, а передається уповноваженим особам для посвідчення тих чи інших фактів.

Використання завідомо підробленого документа є закінченим кримінальним правопорушенням з моменту, коли документ пред'явлено або подано винним незалежно від того, чи вдалося йому досягти поставленої мети

Обставини справи: обвинувачена, використовуючи завідомо підроблений документ – диплом за спеціальністю «Правознавство» за освітньо-кваліфікаційним рівнем «спеціаліст», влаштувалася на посаду головного державного виконавця районного відділу державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції області, а надалі була призначена на посаду начальника зазначеного відділу державної виконавчої служби.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 358 КК. На підставі п. 2 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнив особу від покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

Апеляційний суд скасував цей вирок та закриття провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що доказами сторони обвинувачення доведено використання особою під час працевлаштування документа (диплому про вищу освіту), в якому зазначено неправдиву інформацію, про що свідчать копії документів з її особової справи, листи та інформація з ДП «Інфоресурс».

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погоджується з висновком суду апеляційної інстанції про те, що в цій справі наданих стороною обвинувачення доказів недостатньо для доведеності поза розумним сумнівом вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 358 КК, – використання завідомо підробленого документа.

Використання завідомо підробленого документа може бути вчинене одним із двох способів: 1) пред'явлення документа, 2) подання документа.

При пред'явленні документа суб'єкт, видаючи підробку за справжній документ, знайомить з його змістом інших осіб. У цьому випадку такий документ залишається у володінні винного. Подання завідомо підробленого документа також передбачає, що певне коло осіб ознайомлюється з його змістом, але цей документ не залишається у винного, а передається уповноваженим особам для посвідчення тих чи інших фактів.

Використання завідомо підробленого документа є закінченим кримінальним правопорушенням з моменту, коли документ пред'явлено або подано винним незалежно від того, чи вдалося йому досягти поставленої мети.

Надаючи оцінку письмовим доказам сторони обвинувачення, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про те, що вони свідчать лише про те, що обвинувачена не навчалась у закладі освіти та працювала на відповідних посадах районного відділу державної виконавчої служби. Так, в матеріалах справи відсутні докази написання особою заяви про працевлаштування до районного відділу державної виконавчої служби, до якої вона надала підроблений документ – диплом. Така заява в матеріалах справи відсутня, як

і відсутній сам диплом, місцеперебування якого стороною обвинувачення не встановлено. При цьому, оцінюючи наявну в справі його ксерокопію, апеляційний суд правильно звернув увагу на те, що вона завірена посадовою особою при невстановлених обставинах.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.09.2024 у справі № 708/809/20 (провадження № 51-2367км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122009073>

8. Кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язані з наданням публічних послуг

8.1. Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК)

8.1.1. За неможливості визначити реальну ринкову вартість товару експертним шляхом і відсутності інших відомостей, на підставі яких можна визначити таку вартість, висновок суду про недоведеність завданої шкоди як складової злочину, передбаченого ст. 364 КК, є правильним

Обставини справи: Литовське ДП АТ «Lietuvos energijos gamyba» визначило переможцем тендеру на капітальний ремонт гідроагрегата Круоніської гідроакумуючої електростанції (Литва) спільну пропозицію компаній «BT» та «EER», з якими і уклало відповідний договір. Надалі компанія «BT» направила запит про необхідність виготовити і поставити обладнання для ремонту згаданого гідроагрегата до ДП «Завод «Електроважмаш», яке у відповідь повідомило, що має можливість виготовлення такого обладнання за орієнтовною вартістю 895 000 доларів США. Компанія «EER» запропонувала ДП «Електроважмаш» замовити обладнання приблизно за 1,2 млн євро, однак угода не була досягнута, оскільки «EER» не мала ресурсів для передплати. На зустрічі між представниками компаній «EER», «BT», ДП «Електроважмаш» та «Ksanko» було узгоджено залучення останньої для фінансування передплати «Електроважмаш» за обладнання. Компанії «EER» та «Ksanko» уклали договір на поставку останньою обладнання на суму 1,22 млн євро.

Компанія «Ksanko» та ДП «Електроважмаш» уклали договір на поставку останнім обладнання на суму 600 344 євро за умови, зокрема, передплати 40% вартості. «Ksanko» здійснила передплату в розмірі 40% від суми договору, а з часом остаточно розрахувалась за поставку обладнання компанії «EER».

Суд першої інстанції не погодився, що сума 1,22 млн євро є реальною ринковою вартістю обладнання, враховуючи нездатність компанії «EER» забезпечити передплату за договором, однак дійшов висновку, що реальна ринкова вартість обладнання складала 817 650 євро (895 000 доларів), за якою ДП «Електроважмаш» пропонував обладнання компанії «BT».

На цій підставі суд вирішив, що внаслідок зловживання службовим становищем заступником директора з виробництва ДП «Електроважмаш» у співучасті з начальником управління продажів цього підприємства, директором «Ksanko», фактичним бенефіціаром «Ksanko» було продано

обладнання на 217 306 євро дешевше від його реальної ринкової вартості, що утворює шкоду для мети ст. 364 КК.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС визнав винуватими та засудив одну службову особу за ч. 2 ст. 364 КК, інших трьох службових осіб – за ч. 5 ст. 27 КК – ч. 2 ст. 364 КК, і ще одну службову особу визнав невинуватою та виправдав за ч. 2, ч. 3, ч. 5 ст. 27 КК – ч. 2 ст. 364 КК у зв'язку із недоведеністю вчинення злочину.

АП ВАКС скасувала цей вирок та закрити кримінальне провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд не взяв до уваги, що ДП «Електроважмаш» не мало перешкод продати обладнання безпосередньо компанії «EER» за 1,22 млн євро, а тому продаж його компанії «Ksanko» за 600 344 євро спричинив ДП «Електроважмаш» шкоду в розмірі різниці між цими цінами; необґрунтовано визнав неправильним метод визначення шкоди, застосований судом першої інстанції.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що питання у цій справі зводиться до того, чи спричинена діями осіб, яким було пред'явлено обвинувачення, шкода в значенні ст. 364 КК.

Апеляційна інстанція вважала, що розмір шкоди не може бути визначений без залучення експертів і призначила комплексну судово-товарознавчу та судово-економічну експертизу, за результатами якої експерти не змогли визначити ринкову вартість обладнання і розмір завданої шкоди.

Обставини, встановлені під час розгляду справи, свідчать, що обладнання не було предметом серійного виробництва, а виготовлялося за індивідуальним замовленням і під спеціальні потреби конкретного споживача. Тому висновок про разовий або індивідуальний характер такого замовлення є обґрунтованим.

ККС погоджується з тим, що у разі, якщо реальна ринкова вартість обладнання визначена, то встановлення різниці між нею і вартістю, за яке обладнання було продано, вимагає лише арифметичних розрахунків. Однак в цій справі питання полягало не в обрахунку цієї різниці, а у встановленні реальної ринкової вартості обладнання, що не може бути здійснено без експертних знань.

Експерти, які проводили дослідження цього питання за ухвалою апеляційного суду, не змогли визначити ринкову вартість обладнання. За неможливості визначити її експертним шляхом і відсутності інших відомостей, на підставі яких можна визначити таку вартість, висновок суду апеляційної інстанції про недоведеність завданої шкоди як складової злочину, передбаченого ст. 364 КК, є правильним.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 01.10.2024 у справі № 991/6712/20 (провадження № 51-617км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122153737>

8.2. Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК)

8.2.1. Вирішуючи питання про наявність чи відсутність складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК, у діях інспектора поліції, який під час перевірки в неповнолітнього водія документів на право керування транспортним засобом після його затримання за підозрою у вчиненні дрібного хуліганства застосував фізичний вплив та спеціальні засоби, суду належить встановити, чи такі поліцейські заходи, застосовані до особи, були співмірними з її діями

Обставини справи: інспектор патрульної поліції обвинувачувався у тому, що він під час перевірки наявності у неповнолітнього його посвідчення водія та реєстраційного документу на транспортний засіб після фактичного фізичного затримання останнього, за підозрою у вчиненні дрібного хуліганства, умисно перевищив свої службові повноваження, що супроводжувалось насильством, застосуванням спеціальних засобів, болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 2 ст. 365 КК, у зв'язку з відсутністю в її діях складу кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що наведені стороною обвинувачення докази у своїй сукупності повністю доводять вину особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 365 КК, чому не дано належної оцінки судом апеляційної інстанції.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що ухвала апеляційного суду, як і вирок суду першої інстанції, не містять оцінки та аналізу щодо відповідності дій обвинуваченого вимогам статей 43-44 ЗУ «Про Національну поліцію», а саме: чи попередив заздалегідь поліціант потерпілого згідно вимог ч. 2 ст. 43 ЗУ спочатку про застосування фізичної сили, а потім і спеціальних засобів (кайданків) та чи надав потерпілому достатньо часу для виконання законної вимоги поліціанта.

Виправдовуючи особу, суд першої інстанції у вирокі підсумував, що під час судового розгляду кримінального провадження за його обвинуваченням не було встановлено об'єктивних підстав вважати, що фізичний вплив і спеціальні засоби, застосовані ним до потерпілого, були неспівмірні з діями останнього. Зауважив, що дії потерпілого супроводжувалися агресивною поведінкою, погрозами поліцейським, нецензурною лайкою та фізичною протидією, тому застосування інспектором поліції фізичного впливу і спеціальних засобів (кайданків), були крайнім заходом, застосованим до затриманого, так як інші заходи, передбачені ЗУ та КУпАП, були неефективні.

ККС вказав, що застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого

він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Натомість прокурор в апеляційній скарзі зазначав, що обвинувачений застосував до потерпілого надмірну фізичну силу за відсутності будь-яких законних підстав, не попередив останнього про її застосування, а також про наслідки невиконання законних вимог працівника поліції, не надав потерпілому достатньо часу добровільно виконати законні вимоги працівників поліції та, вступивши з ним в словесну суперечку, безпідставно застосував фізичну силу, яка явно не відповідала обстановці. Також прокурор звернув увагу на те, що потерпілий на момент подій був неповнолітньою особою, не був попереджений працівниками поліції про застосування відносно нього заходів примусу, а, крім того, з моменту застосування працівниками поліції надмірної фізичної сили, яка явно не відповідала обстановці, потерпілому неодноразово наносились тілесні ушкодження, внаслідок чого він перебував у стані стресу та не міг адекватно і повною мірою реагувати на події.

Апеляційний суд на такі доводи апеляційної скарги прокурора в ухвалі узагальнено вказав, що вони були предметом розгляду судом першої інстанції, у вироку на них надано вичерпну відповідь.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 01.10.2024 у справі № 686/8501/21 (провадження № 51-2255км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122061957>

8.3. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК)

8.3.1. Про відсутність кваліфікуючої ознаки ст. 368 КК «вчинення службовою особою, яка займає відповідальне становище» свідчить той факт, що отримання неправомірної вигоди відбулося не в межах повноважень засудженого як начальника сектору реагування патрульної поліції, а під час здійснюваного ним патрулювання, що в жоден спосіб не пов'язано зі здійсненням адміністративно-господарських чи організаційно-розпорядчих функцій.

Зацікавленість особи у вчиненні щодо неї або на її користь певних незаконних дій не може вказувати на вимагання в неї неправомірної вигоди. Тобто кваліфікуюча ознака вимагання у службових кримінальних правопорушеннях характеризується насамперед тим, що надавач неправомірної вигоди розуміє, що надає її за незаконні рішення, дії чи бездіяльність. У протилежному ж випадку вимагання виключається

Обставини справи: обвинувачений як начальник сектору реагування патрульної поліції отримав на свій картковий рахунок 5000 грн неправомірної вигоди через іншого обвинуваченого, працівника патрульної поліції, від особи

за непритягнення останньої до адміністративної відповідальності за ст. 130 КУпАП.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватими та засудив одну особу за ч. 5 ст. 27 – ч. 1 ст. 368 КК, а іншу – за ч. 1 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі прокурор зазначає, що висновки судів про те, що обвинувачений як начальник сектору реагування патрульної поліції не є службовою особою, яка займає відповідальне становище, є неправильними. Стверджує, що було створено такі умови, за яких свідок вимушений був надати неправомірну вигоду, що вказує на наявність її вимагання.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що обвинувачений вчинив інкриміноване йому діяння, здійснюючи патрулювання. Така діяльність не пов'язана із зайняттям ним посади. Жодних адміністративно-господарських чи організаційно-розпорядчих функцій він не здійснював.

Свідок в суді першої інстанції зазначив, що його автомобіль було зупинено раніше незнайомим йому працівником поліції, що вказує на те, що він надав неправомірну вигоду останньому як працівнику патрульної поліції, який під час патрульного чергування здійснив зупинку його автомобіля.

Відтак ККС вважає, що стороною обвинувачення безпідставно інкриміновано обвинуваченому таку кваліфікуючу ознаку ст. 368 КК як вчинення відповідного кримінально караного діяння службовою особою, яка займає відповідальне становище.

Щодо тверджень сторони обвинувачення про те, що кримінальне правопорушення було вчинено із кваліфікуючою ознакою вимагання, а незгода судів попередніх інстанцій з цим аргументом не відповідає обставинам, встановленим в ході судового розгляду, то ККС зазначив, що зацікавленість особи у вчиненні щодо неї або ж на її користь певних незаконних дій не може вказувати на вимагання у неї неправомірної вигоди.

Тобто кваліфікуюча ознака вимагання у службових кримінальних правопорушеннях насамперед характеризується тим, що надавач неправомірної вигоди розуміє, що надає її за незаконні рішення, дії чи бездіяльність. У протилежному ж випадку вимагання виключається.

Відповідно до п. 5 примітки до ст. 354 КК у ст. 368 КК під вимаганням неправомірної вигоди слід розуміти вимогу щодо надання неправомірної вигоди з погрозою вчинення дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду, або умисне створення умов, за яких особа вимушена надати неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Місцевим судом було встановлено, що свідок погодився надати засудженому неправомірну вигоду у розмірі 5000 грн та надалі надав її через пособника усвідомлюючи, що у такий спосіб він уникає настання для себе

негативних наслідків, а саме – складення відносно нього протоколу про адміністративне правопорушення за ст.130 КУпАП, тобто прагнув обійти встановлену процедуру здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, задовольняючи в такий спосіб власні незаконні інтереси.

Окрім цього, зі змісту обвинувального акту слідує, що засудженому було інкриміновано діяння, яке полягало у проханні надати неправомірну вигоду.

З урахуванням цих обставин констатація судами попередніх інстанцій відсутності в діях засудженого такої кваліфікуючої ознаки ст.368 КК як «вимагання неправомірної вигоди» є правильною.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 404/8115/20 (провадження № 51-3116км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333177>

9. Кримінальні правопорушення проти правосуддя

9.1. Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу (ст. 384 КК)

9.1.1. Враховуючи те, що у кримінальному провадженні, в рамках якого обвинувачений допитувався як свідок, місцевий суд його показанням не надав належної оцінки, то за відсутності судового рішення, у якому дана оцінка доказу – показанням свідка, обвинувачення особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 384 КК, суперечить вимогам кримінального процесуального закону України, оскільки оцінка доказу щодо його допустимості чи недопустимості надається судом під час судового розгляду

Обставини справи: особа обвинувачувалася у тому, що будучи свідком у кримінальному провадженні та у встановленому законом порядку попередженою судом про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивих свідчень згідно зі ст. 384 КК, під час судового розгляду надала суду неправдиві свідчення. Зокрема, під час допиту в якості свідка в залі судового засідання особа заперечила попередні показання, надані нею в ході досудового розслідування, повідомила суду недостовірні відомості про обставини та факт вчинення кримінального правопорушення засудженим.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 384 КК.

Апеляційний суд скасував цей вирок. Закрив кримінальне провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що не встановлено достатніх доказів для доведення його винуватості в суді та вичерпані можливості їх отримання.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що апеляційний суд прийняв передчасне і необґрунтоване рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвалу суду апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що судом апеляційної інстанції було встановлено, що на даний час судове слідство у кримінальному

провадженні про вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 307 КК, у рамках якого обвинувачений допитувався як свідок, не завершено та до цього часу триває, а тому за відсутності встановленої вироком суду, який розглядає справу, у якій свідок дає показання, недостовірності його показань, неможливо встановити обов'язковий елемент складу злочину, передбаченого ст. 384 КК.

Враховуючи те, що у кримінальному провадженні, в рамках якого обвинувачений допитувався як свідок, місцевим судом його показанням не надано належної оцінки, ККС погоджується з мотивами суду апеляційної інстанції, про те, що за відсутності судового рішення, у якому дана оцінка доказу – показанням свідка, твердження сторони обвинувачення щодо вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 384 КК, суперечить вимогам кримінального процесуального закону України, оскільки оцінка доказу щодо його допустимості (ст. 86 КПК) чи недопустимості (ст. 87 КПК), надається судом під час судового розгляду, відповідно до ч. 1 ст. 89 КПК, під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення.

Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 29.10.2024 у справі № 607/9210/22 (провадження № 51-2046км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122717398>

10. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)

10.1. Перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426¹ КК)

10.1.1. Військовослужбовець набуває статусу військової службової особи внаслідок призначення на посаду, яка покладає на нього обов'язки командира (начальника) або інші обов'язки, передбачені у примітці 1 до ст. 425 КК, або внаслідок отримання спеціального доручення повноважного командування, пов'язаного з виконанням таких функцій. При цьому саме по собі військове звання не може вважатися ознакою військової службової особи

Обставини справи: молодший сержант, на території ротно-опорного пункту, у період проходження служби у військовій частині в умовах воєнного стану під час конфлікту необережно вдарив свого підлеглого рядового клинком багнета-ножа в грудну клітку, від чого той помер на місці події.

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 119 КК, ч. 5 ст. 426¹ КК.

ВС скасував ухвалу апеляційного суду на тій підставі, що апеляційний суд не обґрунтував висновку про ідеальну сукупність злочинів з різними формами вини в діях засудженого, які кваліфіковані за різними статтями КК, і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд закрив провадження у зв'язку з відсутністю складу злочину та постановив вважати особу засудженою за ч. 5 ст. 426¹ КК.

Позиція ККС: судові рішення судів попередніх інстанцій змінено. Кримінальне провадження за ч. 5 ст. 426¹ КК закрито на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК. Визнано винуватою та засуджено особу за ч. 1 ст. 119 КК.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатував, що суб'єктом злочину за ст. 426¹ КК може бути військова службова особа, якою відповідно до примітки 1 до ст. 425 КК є військові начальники, а також інші військовослужбовці, які обіймають постійно чи тимчасово посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним дорученням повноважного командування.

ККС не погоджується з висновком судів попередніх інстанцій, що засуджений на момент вчинення інкримінованих йому дій був військовою службовою особою і, таким чином, суб'єктом злочину за ст. 426¹ КК, пославшись на те, що він за військовим званням був начальником рядового згідно зі ст. 32 та ст. 34 Статуту внутрішньої служби ЗСУ та ст. 8 Дисциплінарного статуту ЗСУ.

Відповідно до обставин, встановлених судами попередніх інстанцій, засуджений обіймав посаду стрільця. Сторона обвинувачення не представила доказів того, що він був призначений на посаду командира відділення або будь-яку іншу посаду, за якою він був би командиром для потерпілого рядового.

ККС зазначає, що визначення в статутах ЗСУ, зокрема в ст. 32 Статуту внутрішньої служби ЗСУ, військовослужбовця як начальника іншого військовослужбовця не означає набуття ним статусу військової службової особи в значенні примітки 1 до ст. 425 КК.

Частиною 12 ст. 6 ЗУ «Про військовий обов'язок і військову службу» передбачено, що військові посадові особи – це військовослужбовці, які обіймають штатні посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або які спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків згідно із законодавством.

Стаття 32 Статуту внутрішньої служби ЗСУ та ст. 8 Дисциплінарного статуту ЗСУ не наділяють старшу за військовим званням особу дисциплінарною владою або розпорядчими повноваженнями командира. Стаття 8 Дисциплінарного статуту ЗСУ передбачає, що «командири, посади яких у цьому Статуті не визначені, користуються дисциплінарною владою стосовно підлеглих військовослужбовців згідно з військовим званням, передбаченим їх посадою». Таким чином, це положення означає, що дисциплінарна влада належить лише командирі, і ця дисциплінарна влада, незалежно від його дійсного звання, обмежується званням, притаманним цій посаді. Таким чином, якщо майор призначений на посаду командира взводу, він користується повноваженнями, якими наділені молодший лейтенант, лейтенант, старший лейтенант.

Військовослужбовець, який не займає командирську посаду, може отримати дисциплінарну владу і розпорядчі повноваження в силу свого звання

лише за умов, визначених ст. 81 Дисциплінарного статуту ЗСУ та ст. 34 Статуту внутрішньої служби ЗСУ, коли вони виконують спільну задачу. В цій справі таких обставин не встановлено.

ККС зазначає, що статус військової службової особи військовослужбовець отримує внаслідок призначення на посаду, яка покладає обов'язки на цього командира (начальника) або інші обов'язки, передбачені у примітці 1 до ст. 425 КК, або внаслідок отримання спеціального доручення повноважного командування, пов'язаного з виконанням таких функцій. Саме по собі військове звання не може вважатися ознакою військової службової особи.

ККС вважає, що засуджений не був на час вчинення діяння, що є предметом цієї справи, військовою службовою особою, а тому не може бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 426¹ КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 216/1675/22 (провадження № 51-1363км23) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122579334>

РОЗДІЛ III. ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Докази і доказування

1.1. Допустимість доказу (ст. 86 КПК)

1.1.1. Якщо досудове слідство за фактом вчинення інкримінованих особою злочинів проводилося в межах кримінальної справи в порядку КПК в редакції 1960 року, тобто до створення ЄРДР, то згідно з п. 8 Перехідних положень чинного КПК допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається в порядку, що діяв до набрання ним чинності

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав невинуватою та виправдав особу за ч. 5 ст. 191, ч. 4 ст. 27, ч. 1 ст. 358 КК у зв'язку з недоведеністю вчинення обвинуваченим кримінальних правопорушень. Так, за рішеннями судів попередніх інстанцій ряд доказів визнано недопустимими через здобуття їх до внесення відомостей до ЄРДР ще й в іншому кримінальному провадженні, з яким кримінальне провадження щодо обвинуваченого не об'єднувалося і з якого не виділялося.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що досудове слідство за фактом вчинення інкримінованих особою злочинів проводилося в межах кримінальної справи в порядку КПК в редакції 1960 року, тобто до створення ЄРДР. Тож згідно з п. 8 Перехідних положень чинного КПК допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається в порядку, що діяв до набрання ним чинності. А тому вважав, що висновки судів щодо недопустимості доказів є хибними.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС дійшов висновку, що під час розгляду цього кримінального провадження суди першої та апеляційної інстанцій допустили порушення вимог кримінального процесуального закону.

Ухвалюючи виправдувальний вирок, суд першої інстанції зазначив про недопустимість ряду доказів, оскільки їх було отримано в ході здійснення досудового розслідування відповідно до вимог КПК 1960 року у кримінальній справі № 141-4121, порушеній за фактом зловживання службовим становищем посадовими особами фермерського господарства, до внесення до ЄРДР відомостей про вчинення кримінального правопорушення за № 12012150010000042, з якою провадження щодо особи не об'єднувалося та з якої не виділялося.

Проте, таке рішення місцевого суду не узгоджується з правилами п. 8 Перехідних положень КПК, згідно з якими допустимість доказів, отриманих до набрання чинності цим Кодексом, визначається у порядку, що діяв до набрання ним чинності.

Виходячи з наведеного, ККС вважає, що суд першої інстанції всупереч вимогам статей 94, 370, 374 КПК і ст. 67 КПК 1960 року у повною мірою не проаналізував обставин кримінального провадження, не надав оцінки всім доказам сторони обвинувачення з погляду належності, допустимості, достовірності, при цьому вибірково оцінив докази, та дійшов передчасного висновку про недоведеність поза розумним сумнівом вчинення обвинуваченим кримінальних правопорушень, передбачених за ч. 5 ст. 191, ч. 4 ст. 27, ч. 1 ст. 358 КК.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 10.10.2024 у справі № 456/1315/16 (провадження № 51-842км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302689>

1.1.2. Пояснення особи, надані під час її затримання, не є джерелом доказування у кримінальному провадженні щодо злочину, тому фактичні дані, отримані з таких пояснень, не можуть виступати допустимим доказом, у тому числі й в аспекті свободи особи від самовикриття

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 115 КК.

ККС скасував ухвалу апеляційного суду і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд вирок місцевого суду залишив без зміни.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що пояснення обвинуваченого, дані під час його затримання, є неспроможним доказом.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Виключено з мотивувальної частини цих судових рішень посилання на пояснення обвинуваченого щодо обставин вчинення злочину, які були надані під час

затримання та зафіксовані у протоколі затримання та на відеозаписі, який є додатком до протоколу.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатував, що відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

За правилами ст. 23 КПК показання учасників кримінального провадження суд отримує усно.

Враховуючи це, пояснення обвинуваченого під час його затримання не є джерелом доказування у кримінальному провадженні щодо злочину, тому не можуть виступати допустимим доказом, у тому числі в аспекті свободи особи від самовикриття.

З огляду на зазначене, посилання в мотивувальних частинах судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій на пояснення обвинуваченого, надані під час його затримання, необхідно виключити.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.10.2024 у справі № 279/315/22 (провадження № 51-1474км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122510897>

1.2. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію (ст. 100 КПК)

1.2.1. При застосуванні спеціальної конфіскації у кожному конкретному випадку суд має не тільки послатися на наявність для цього підстав, передбачених у КК, але й переконатися, що таке застосування не порушуватиме «справедливу рівновагу між вимогами загального інтересу і захисту фундаментальних прав осіб», покладаючи на особу «надмірний індивідуальний тягар»

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 240 КК та призначив покарання у виді штрафу в розмірі трьох тисяч НМ, що становить 51 000 грн. Цим же рішенням конфіскував мінітрактор, який належить засудженому.

Апеляційний суд змінив цей вирок, виключивши покликання на вчинення злочину з корисливих мотивів та пом'якшив особі покарання за ч. 2 ст. 240 КК, із застосуванням ст. 69 КК, до 100 НМ, що становить 1700 грн.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що апеляційний суд ухвалив рішення щодо застосування спеціальної конфіскації, яке не відповідає вимогам ст. 370 та 419 КПК.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій в частині застосування спеціальної конфіскації речових доказів.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що з оскаржуваного судового рішення вбачається, що, залишаючи без змін вирок місцевого суду в частині застосування спеціальної конфіскації до транспортного засобу, апеляційний суд зазначив, що мінітрактор із саморобним двовісним причепом є знаряддям вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 240 КК, та вказане питання вирішив на підставі п. 1 ч. 9 ст. 100 КПК.

Водночас згідно зі ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції з прав людини і основоположних свобод, кожна фізична чи юридична особа має право на повагу до своєї власності. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше, як в інтересах суспільства та на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Тобто положення статей 96¹, 96² КК не можуть застосовуватися в тих випадках, коли це становитиме порушення вказаної ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

Отже, при застосуванні спеціальної конфіскації у кожному конкретному випадку суд має не тільки послатися на наявність для цього формальних підстав, передбачених у КК, але й переконатися, що таке застосування не порушуватиме «справедливу рівновагу між вимогами загального інтересу і захисту фундаментальних прав осіб», покладаючи на особу «надмірний індивідуальний тягар».

Проте, апеляційний суд, погоджуючись з вироком місцевого суду в частині застосування спеціальної конфіскації транспортного засобу засудженого, не звернув уваги на те, що засуджений фактично звинувачувався у незаконному здобуванні піщано-гравійної суміші, вартість якої становить 1 148,11 грн, тобто у кримінальному правопорушенні, передбаченому ч. 2 ст. 240 КК, що є нетяжким злочином. Разом з тим вартість мінітрактора, який належить йому на законних підставах, явно перевищує суму завданої Державі шкоди.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 23.10.2024 у справі № 443/74/24 (провадження № 51-3490км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122638182>

1.3. Підготовка протоколу та додатка (ст. 106 КПК)

1.3.1. Відсутність додатків до протоколу оперативної закупки не є порушенням вимог ч. 2 ст. 106 КПК, оскільки додаток до протоколу певної слідчої дії чи оперативно-розшукового заходу як його частина додається до такого протоколу в разі необхідності, не будучи його обов'язковою складовою

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 2 ст. 307 КК, ч. 2 ст. 309 КК.

Апеляційний суд змінив цей вирок, виключивши вказівку про визнання доведеним висунутого особі обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 309 КК, повторно. Дії особи перекваліфікував з ч. 2 ст. 309 КК на ч. 1 ст. 309 КК. На підставі ч. 1 ст. 49 КК звільнив особу від кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 309 КК, у зв'язку із закінченням строків давності, а кримінальне провадження в цій частині закрити на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що до протоколу оперативної закупки не додані додатки, які є його невіддільною частиною, що є порушенням вимог ч. 2 ст. 106 КПК.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що за результатами оперативної закупки був складений протокол, відповідно до якого засуджений передав особі, яка залучалася працівниками поліції до проведення оперативної закупки, пачку з під цигарок з речовиною зеленого кольору рослинного походження. При цьому згідно з даними цього протоколу додатки до протоколу відсутні.

ККС зауважив, що згідно з ч. 2 ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» фіксація та використання результатів оперативно-розшукових заходів регулюються згідно з положеннями глави 21 КПК з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом. Отже, застосовними є положення ч. 2 ст. 252 КПК, де зазначено, що за результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки.

З огляду на зазначене додаток до протоколу певної слідчої дії чи оперативно-розшукового заходу як його частина додається до такого протоколу у разі необхідності, не являючись його обов'язковою складовою.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 25.09.2024 у справі № 161/18400/19 (провадження № 51-2650км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122000100>

2. Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу

2.1. Відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому (ст. 127 КПК)

2.1.1. Якщо на момент вчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, її цивільно-правову відповідальність було застраховано на випадок заподіяння шкоди третім особам під час ДТП, то стягнення всього розміру витрат на спорудження надгробного пам'ятника лише із засудженого є безпідставним

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав особу винуватою та засудив за ч. 2 ст. 286 КК.

Цивільний позов задоволено частково. Стягнуто із засудженого на користь кожного з потерпілих у рахунок відшкодування моральної шкоди по 300 000 грн, а також на користь потерпілого 12 000 доларів США у рахунок відшкодування витрат на спорудження надгробного пам'ятника.

У касаційній скарзі засуджений стверджує, що апеляційний суд залишив поза увагою доводи апеляційної скарги щодо неправильного вирішення місцевим судом цивільного позову в частині стягнення із засудженого на користь потерпілих за спорудження надгробного пам'ятника 12 000 доларів США.

Позиція ККС: скасовано рішення судів попередніх інстанцій та призначено новий розгляд у суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погоджується з твердженнями сторони захисту про безпідставне стягнення усього розміру витрат на спорудження надгробного пам'ятника лише із засудженого без урахування того, що на момент вчинення останнім кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК, його цивільно-правову відповідальність було застраховано.

У матеріалах провадження наявна копія страхового поліса цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, за яким автомобіль на час події був застрахований у страховій компанії, тобто зазначений транспортний засіб страховик прийняв на страхування на випадок заподіяння шкоди третім особам під час ДТП за його участю.

У судовому засіданні місцевого суду було вирішено питання про залучення страхової компанії цивільним співвідповідачем, однак зі страховика не було стягнуто жодних сум відшкодування.

Водночас встановлено, що питання стягнення матеріальної шкоди зі страхової компанії було предметом розгляду у порядку цивільного судочинства.

Так, із матеріалів кримінального провадження вбачається, що за рішенням місцевого суду, залишеним без змін апеляційним судом, було задоволено позовні вимоги потерпілого та стягнуто на його користь зі страховика грошову компенсацію, у тому числі 15 569 грн, за понесені витрати на поховання загиблого. Вказане рішення виконано та здійснено виплату потерпілому.

Одночасно у цьому кримінальному провадженні місцевий суд обґрунтував розмір матеріальної шкоди, яка підлягає стягненню із засудженого на користь потерпілого у рахунок відшкодування витрат на спорудження надгробного пам'ятника, у сумі 12 000 доларів США.

ККС зауважив, що під час визначення саме такого розміру відшкодування потерпілому витрат на спорудження надгробного пам'ятника, поза увагою місцевого суду залишилися роз'яснення, що містяться у п. 24 постанови Пленуму ВСУ від 27.03.1992 р. № 6 «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди», відповідно до яких витрати на виготовлення пам'ятників і огорож визначаються, виходячи з їх фактичної вартості, але не вище граничної вартості стандартних пам'ятників і огорож в даній місцевості.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 149/2129/21 (провадження № 51-3197км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333176>

II. ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

3. Загальні положення досудового розслідування

3.1. Початок досудового розслідування (ст. 214 КПК)

3.1.1. Незазначення в дорученні конкретного прізвища слідчого не свідчить про те, що досудове розслідування здійснювалося неуповноваженою особою чи вплинуло на допустимість письмових доказів, зібраних слідчим

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 358 КК. На підставі п. 2 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнив особу від покарання у зв'язку із закінченням строків давності.

Апеляційний суд скасував цей вирок та закриття провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку з тим, що не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати.

У касаційній скарзі прокурор вказує, що твердження апеляційного суду про те, що письмові докази зібрані неуповноваженою особою та визнання їх недопустимими є помилковим, оскільки в матеріалах справи міститься відповідне доручення начальника слідчого відділу на проведення досудового розслідування.

Позиція ККС: залишено без зміни ухвали апеляційного суду.

Обґрунтування позиції ККС: ККС звертає увагу на те, що в матеріалах справи наявне доручення начальника слідчого відділу військової поліції Головного управління Національної поліції області, згідно з яким проводити досудове розслідування у цьому кримінальному провадженні доручено слідчому місцевого відділу поліції. У цей же день слідчий цього відділу на виконання згаданого доручення розпочав досудове розслідування, про що повідомив начальника відділу місцевої прокуратури.

ККС вважає, що в цьому випадку не зазначення в дорученні конкретних прізвищ слідчих (слідчого) не свідчить про те, що досудове розслідування здійснювалося неуповноваженою особою, не вплинуло на допустимість письмових доказів, зібраних слідчим.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 24.09.2024 у справі № 708/809/20 (провадження № 51-2367км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122009073>

4. Слідчі (розшукові) дії

4.1. Огляд (ст. 237 КПК)

4.1.1. Положення процесуального законодавства не містить жодних заборон щодо проведення повторних або додаткових оглядів місця події, оскільки слідчий, виходячи з обставин кримінального провадження, вільний у виборі обсягу і виду слідчих дій, які необхідно провести для досягнення цілей цього кримінального провадження

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав винуватою та засудив особу за ч. 1 ст. 115 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

ККС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що КПК не передбачає додаткового огляду місця події, а тому протокол та речовий доказ – ніж, вилучений у ході проведення слідчої дії, є недопустимими.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Виключено з мотивувальної частини цих судових рішень посилання на пояснення обвинуваченого щодо обставин вчинення злочину, які були надані під час затримання і зафіксовані у протоколі затримання та на відеозаписі, який є додатком до протоколу.

Обґрунтування позиції ККС: ККС погодився із твердженням апеляційного суду про те, що відсутність у КПК поняття «додатковий огляд» не свідчить, що слідча дія – огляд місця події, може бути проведена виключно один раз. Так, хід слідчої дії визначає слідчий на підставі законодавчо визначеного порядку її проведення, з урахуванням потреб досудового розслідування та відповідно до умов, які склалися. Додатковий огляд здійснюється у випадках, коли в ході розслідування виникає необхідність оглянути певний об'єкт або ділянку місця події, які або взагалі не були оглянуті під час первинного огляду, або були оглянуті недостатньо ретельно і поверхово. У таких випадках огляду підлягає не все місце події, а тільки окремі його об'єкти або ділянки.

Положення процесуального законодавства не містить жодних заборон щодо проведення повторних або додаткових оглядів місця події, оскільки слідчий, виходячи з обставин кримінального провадження, вільний у виборі того обсягу і виду слідчих дій, які необхідно провести для досягнення цілей цього кримінального провадження.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.10.2024 у справі № 279/315/22 (провадження № 51-1474км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122510897>

4.2. Освідування особи (ст. 241 КПК)

4.2.1. КПК не передбачає дослівного зачитування постанови прокурора на освідування особи як обов'язкової умови допустимості проведення цієї слідчої дії

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС визнав винуватою та засудив одну особу за ч. 3 ст. 368 КК, а іншу – за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК.

АП ВАКС скасувала цей вирок, а кримінальне провадження закрити на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням після повідомлення про підозру строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК.

ККС ВС скасував ухвалу апеляційного суду і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

АП ВАКС змінила цей вирок. Дії особи перекваліфікувала з ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК на ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 369 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що освідування засудженого відбулося з порушеннями, оскільки матеріали кримінального провадження не містять протоколу про це, а постанова прокурора йому не зачитувалась.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що у матеріалах кримінального провадження наявна постанова прокурора щодо проведення освідування засудженого з метою виявлення на його тілі слідів кримінального правопорушення. З огляду на викладене ККС не вбачає підстав для визнання недопустимим висновку криміналістичної експертизи речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин, а також результатів освідування.

Частина 3 ст. 241 КПК не передбачає дослівного зачитування постанови прокурора на освідування особи як обов'язкової умову допустимості проведення цієї слідчої дії, а її наявність під час освідування засуджений у касаційній скарзі не заперечує, а лише висловлює незгоду із порядком її проведення.

За змістом протоколу огляду місця події під час цієї слідчої дії було проведено освідування засудженого. Останній не висловлював будь-яких заперечень та добровільно надав згоду на відібрання у нього змивів з обох рук. Тобто сам факт проведення освідування мав місце і сторона захисту цього не заперечує.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 303/1425/18 (провадження № 51-4852км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333175>

5. Негласні слідчі (розшукові) дії

5.1. Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 248 КПК)

5.1.1. Положення ч. 1 ст. 248 КПК не передбачає обов'язкової участі особи, яка подала клопотання про надання дозволу на НСРД, під час розгляду цього клопотання, а тому аргументи про постановлення ухвали слідчого судді з порушенням правил КПК є невмотивованими

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ВАКС визнав винуватою та засудив одну особу за ч. 3 ст. 368 КК, а іншу за ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК.

АП ВАКС скасувала цей вирок, а кримінальне провадження закрити на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК у зв'язку із закінченням після повідомлення про підозру строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК.

ККС ВС скасував ухвалу апеляційного суду і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

АП ВАКС змінила цей вирок. Дії особи перекваліфікувала з ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 368 КК на ч. 5 ст. 27 – ч. 3 ст. 369 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що слідчий суддя апеляційного суду розглянув клопотання про проведення НСРД щодо обвинуваченого за відсутності особи, яка його подала.

Позиція ККС: залишено без зміни рішення судів попередніх інстанцій.

Обґрунтування позиції ККС: ККС констатує, що правило ч. 1 ст. 248 КПК не передбачає обов'язкової участі особи, яка подала клопотання про надання дозволу на НСРД, під час розгляду цього клопотання, а тому аргументи про постановлення ухвали слідчого судді з порушенням правил КПК є невмотивованими.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15.10.2024 у справі № 303/1425/18 (провадження № 51-4852км18) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122333175>

5.2. Контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК)

5.2.1. Захист від провокації обов'язково передбачає, що обвинувачений визнає вчинення ним інкримінованих йому дій, але стверджує про їх скоєння внаслідок незаконного підбурювання з боку працівників міліції.

Заперечення заявником вчинення злочину та одночасне висунення ним скарги на те, що його спровокували вчинити цей злочин, вважається непослідовним і не підпадає під категорію «справ про провокацію злочину»

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав особу невинуватою та виправдав за ч. 3 ст. 368 КК у зв'язку з тим, що не доведено, що кримінальне правопорушення вчинено обвинуваченим.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що суд першої інстанції всупереч приписам закону визнав ряд доказів недопустимими у зв'язку з тим, що вони отримані в результаті провокації до вчинення злочину та без додержання норм кримінального процесуального закону.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що сторона захисту заперечувала факт вчинення кримінального правопорушення обвинуваченим і стверджувала про провокацію злочину. Місцевий суд зробив висновок про недоведеність вчинення кримінального правопорушення обвинуваченим, а водночас про провокацію його вчинення і про те, що прокурор не спростував наявності провокації злочину. Апеляційний суд не відреагував на протилежність висновків суду першої інстанції.

ККС звертає увагу на те, що відповідно до практики ЄСПЛ захист від провокації обов'язково передбачає, що обвинувачений визнає вчинення ним інкримінованих йому дій, але стверджує про їх скоєння внаслідок незаконного підбурювання з боку працівників міліції, отже заперечення заявником вчинення злочину та одночасне висунення ним скарги на те, що його спровокували вчинити цей злочин, вважається непослідовним і не підпадає під категорію «справ про провокацію злочину» (справа «Берлізев проти України»).

За таких обставин залишається незрозумілим, чи мало місце вчинення кримінального правопорушення внаслідок провокації, або ж не доведено вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК, обвинуваченим.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 17.10.2024 у справі № 759/2271/18 (провадження № 51-708км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122510920>

6. Повідомлення про підозру

6.1. Випадки повідомлення про підозру (ст. 276 КПК)

6.1.1. Законодавцем не передбачено імперативної норми щодо необхідності повідомлення особі про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри лише за умови виділення матеріалів кримінального провадження в порядку ст. 217 КПК

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд закрив кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 367 КК, у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування, визначеного ст. 219 КПК.

Апеляційний суд залишив без зміни цю ухвалу.

У касаційній скарзі прокурор стверджує, що суди помилково послались на необхідність у виділеному кримінальному провадженні додатково повідомляти особі про підозру у вчиненні злочину.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що за сталою судовою практикою і з огляду на положення статей 276, 278, 279 КПК та з урахуванням того, що законодавцем не передбачено імперативної норми щодо необхідності повідомлення особі про нову підозру або про зміну раніше повідомленої підозри лише за умови виділення матеріалів кримінального провадження в порядку ст. 217 КПК, підстав для вручення особі нового повідомлення про підозру або зміну попередньої в межах виділеного кримінального провадження в органу досудового розслідування немає.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 07.10.2024 у справі № 754/8816/22 (провадження № 51-2155км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122220958>

7. Закінчення досудового розслідування

7.1. Відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК)

7.1.1. На орган досудового розслідування покладено обов'язок надати сторонам майбутнього судового розгляду безперешкодно ознайомитися з речовими доказами в разі виявлення ними бажання, однак він не зобов'язаний здійснювати таке ознайомлення в обов'язковому порядку за відсутності ініціативи сторони

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд визнав вину ватаю та засудив особу за ч. 1 ст. 115 КК.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

ККС скасував ухвалу апеляційного суду та призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Апеляційний суд залишив без зміни цей вирок.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що стороні захисту в порядку ст. 290 КПК речові докази у справі не відкривалися.

Позиція ККС: змінено рішення судів попередніх інстанцій. Виключено з мотивувальної частини цих судових рішень посилання на пояснення обвинуваченого щодо обставин вчинення злочину, які були надані під час затримання та зафіксовані у протоколі затримання та на відеозаписі, який є додатком до протоколу.

Обґрунтування позиції ККС: ККС зазначив, що ч. 3 ст. 290 КПК зобов'язує прокурора або слідчого за його дорученням надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, а також надати доступ до приміщення або місця, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем держави, і прокурор має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді.

На орган досудового розслідування покладено обов'язок надати сторонам майбутнього судового розгляду безперешкодно реалізувати їх можливість ознайомитися із речовими доказами (у разі виявлення ними бажання), однак він не зобов'язаний здійснювати таке ознайомлення в обов'язковому порядку за відсутності ініціативи сторони.

З матеріалів кримінального провадження вбачається, що на момент ознайомлення сторони захисту з матеріалами кримінального провадження речові докази (ніж, сокира) перебували в розпорядженні експертів на підставі постанови слідчого про призначення експертизи, а тому прокурор не міг надати доступ захиснику до вказаних речових доказів.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.10.2024 у справі № 279/315/22 (провадження № 51-1474км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122510897>

7.2. Відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК)

7.2.1. Положення ст. 290 КПК не містять вимоги надати інформацію про осіб, які будуть заявлені захистом для допиту як свідки в суді першої інстанції

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, визнав винуватою та засудив особу за ч. 4 ст. 185 КК.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що апеляційний суд необґрунтовано відмовив у допиті свідка, оскільки сторона захисту не відкрила дані про цього свідка прокурору в порядку положень ст. 290 КПК.

Позиція ККС: скасовано ухвалу апеляційного суду та призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, відмовив у задоволенні клопотання сторони захисту про допит свідка з посиланням на те, що дані про цього свідка не відкривалися стороні обвинувачення під час досудового розслідування.

ККС зауважив, що положення ст. 290 КПК не містять вимоги надати інформацію про осіб, які будуть заявлені захистом для допиту як свідки в суді першої інстанції. При цьому інформація про наявність у сторони захисту певних свідків не є доказом у кримінальному провадженні в розумінні ст. 84 КПК.

Крім цього, у положеннях ч. 6 ст. 290 КПК щодо відкриття стороною захисту матеріалів, відомості з яких він має намір використати як доказ у суді, не йдеться про показання свідка, оскільки на відміну від сторони обвинувачення сторона захисту не може проводити допит і отримувати показання, а може лише отримувати пояснення, які відповідно до положень ч. 8 ст. 95 КПК, не є джерелом доказів, крім випадків, передбачених КПК.

Тому на сторону захисту законом не покладено обов'язку відкривати доказ, який вона в принципі не може мати у своєму розпорядженні, адже показання свідка, викликаного судом за клопотанням сторони захисту, з'являються як доказ лише під час самого допиту цього свідка в судовому засіданні і, таким чином, не можуть бути відкриті до цього моменту.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 02.10.2024 у справі № 210/3266/22 (провадження № 51-3821км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122153649>

III. СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

8. Провадження в суді апеляційної інстанції

8.1. Судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (ст. 392 КПК)

8.1.1. Враховуючи, що ухвала про відмову в задоволенні заяви про відвід судді є результатом судового провадження за заявою про відвід і цим судовим рішенням вирішено питання, що становило предмет його розгляду, така ухвала за наявності відповідних підстав підлягає роз'ясненню в порядку ст. 380 КПК, а ухвала суду про роз'яснення судового рішення або відмову в його роз'ясненні може бути оскаржена в апеляційному порядку

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: ухвалою судді місцевого суду від 25.04.2024 відмовлено у задоволенні заяви обвинуваченого про відвід судді.

У вказаному судовому засіданні захисник заявив відвід іншої судді, яка ухвалою місцевого суду від 16.05.2024 відмовила у задоволенні заяви захисника про роз'яснення судового рішення – ухвали місцевого суду від 25.04.2024.

Апеляційний суд відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою захисника в інтересах обвинуваченого на ухвалу місцевого суду від 16.05.2024.

У касаційній скарзі захисник стверджує, що відповідно до ч. 4 ст. 380 КПК не існує обмежень щодо роз'яснення будь-якого рішення. Вважає, що ухвали судів першої та апеляційної інстанцій є незаконними.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС вказав, що суд апеляційної інстанції відмовив захиснику у відкритті апеляційного провадження, посилаючись на те, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку, що призвело до порушення права особи на апеляційне оскарження судового рішення і є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, оскільки перешкодило суду ухвалити законне та обґрунтоване судові рішення.

Як зазначив ККС, враховуючи, що ухвала про відмову у задоволенні заяви про відвід судді є результатом судового провадження за заявою про відвід та цим судовим рішенням вирішено питання, що становило предмет його розгляду, така ухвала за наявності відповідних підстав підлягала роз'ясненню в порядку ст. 380 КПК, а ухвала суду про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні могла бути оскаржена в апеляційному порядку.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 22.10.2024 у справі № 753/9237/23 (провадження № 51-1842км24) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122603327>

8.2. Залишення апеляційної скарги без руху, її повернення або відмова відкриття провадження (ст. 399 КПК)

8.2.1. Подання апеляційної скарги, виконаної рукописним нечитабельним текстом на папері, що на звороті містить поліграфічні тексти, які не стосуються судочинства, не є підставою для її повернення судом

Позиції судів першої та апеляційної інстанцій: місцевий суд відмовив у задоволенні заяви особи про виправлення описки в ухвалі суду.

Апеляційний суд повернув апеляційну скаргу у зв'язку з тим, що подана скарга виконана рукописним нечитабельним текстом на папері, який на звороті містить тексти, що не стосуються судочинства, і це слід розцінювати як неповагу до суду та зловживання правом на доступ до правосуддя.

У касаційній скарзі скаржник стверджує, що КПК не містить обмежень щодо можливості подання апеляційної скарги, написаної рукописним текстом, а також не передбачає такої підстави для повернення апеляційної скарги як незрозумілість почерку.

Позиція ККС: скасовано ухвалу суду апеляційної інстанції і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Обґрунтування позиції ККС: ККС встановив, що суддя апеляційного суду, пославшись на положення ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», Конституції України щодо неповаги до суду та загальні засади здійснення кримінального провадження, визначені КПК, в частині поваги до людської гідності, дійшов

висновку, що зазначене вище розцінюється як прояв неповаги до суду та зловживання правом доступу до правосуддя, тому повернув апеляційну скаргу.

ККС зауважив, що вказані висновки апеляційного суду не ґрунтуються на вимогах закону, оскільки судом не було встановлено жодної з обставин, передбачених ч. 3 ст. 399 КПК, які можуть бути підставою для повернення апеляційної скарги.

Як зазначив ККС, КПК не містить обмежень щодо можливості подання касаційної скарги, виконаної рукописним текстом, а також щодо можливості подання скарги на папері, який на звороті містить інший текст, за умови, що це не перешкоджає можливості прочитати текст самої касаційної скарги.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 16.10.2024 у справі № 456/769/22 (провадження № 51-3217км22) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122434119>

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за жовтень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду О. П. Марчук, Київ, 2024. – 46 с.

Застереження: видання містить короткий огляд судових рішень Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У кожному з рішень викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua